

УДК 327 (091)

Сидоренко Д. П.*Науковий керівник: Конопка Н. О.,
кандидат історичних наук, доцент*

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ДВОСТОРОННЬОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ І КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджено ключові аспекти двостороннього співробітництва України та Китайської Народної Республіки. Визначено стан відносин, виокремлено пріоритетні сфери співпраці та перспективи подальшого партнерства. Проаналізовано проблеми та виклики у відносинах на сучасному етапі.

***Ключові слова:** Україна, КНР, «Один пояс Один шлях», економічні відносини, військово-співробітництво.*

Sydorenko D. P.

KEY ASPECTS OF THE BILATERAL COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND THE PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA AT THE PRESENT STAGE

The article highlights the key aspects of bilateral cooperation between Ukraine and the People's Republic of China. The state of relations is defined, priority areas of cooperation and prospects of further partnership are highlighted. The problems and challenges in the relations at the present stage are analyzed.

***Key words:** Ukraine, PRC, The Belt and Road Initiative, economic relations, military cooperation.*

Українсько-китайські відносини протягом усієї своєї історії вирізнялись своєю перспективністю і становили інтерес для кожної зі сторін. На процес становлення та поглиблення відносин впливало безліч факторів, починаючи від розбудови Україною своєї державності та її прагнення до визнання і набуття більшої кількості партнерів, до сучасної потреби у підтримці впливової сторони на міжна-

родній арені та плідного співробітництва. Проголошений Україною вектор на багатосторонню співпрацю у свій час допоміг налагодити та закріпити зв'язок з потужною східною державою. Подальші активні політичні зв'язки на вищому рівні та багатообіцяюча торгівельна співпраця у період від встановлення двосторонніх відносин і до анексії Криму у 2014 р. дозволяли розраховувати лише на позитивні наслідки від подальших спільних дій урядів. Однак після політичної кризи в Україні та початку російської агресії, виникла потреба у переоцінці рівня та якості відносин й співпраці з КНР. Активні торгові та політичні зв'язки КНР з Російською Федерацією в останні десятиріччя, їх поглиблене партнерство не могли не звернути на себе увагу у кардинально новій для України ситуації. Таким чином, з'явилась нагальна потреба у аналізі стану відносин у ключових для українсько-китайських відносин галузях та визначенні подальших перспектив розвитку.

Для всебічного вивчення обраної тематики використовувались наукові здобутки китайських, російських та українських дослідників. Дослідження базових аспектів міжнародної політики КНР проводилось на основі досліджень таких китайських експертів як Мен Гонгуа (Men Honghua), який у своїй праці описав міжнародну стратегію КНР; Пан Шуна, Ліди Лю та Стефані Ма (Pang Xun, Liu Lida, Ma Stephanie), які окреслили, як система мережі партнерств просуває китайські інтереси у світі та впливає на статус Китаю на міжнародній арені. У працях Сун Шуфеня і Дінг Лу (Sun Xuefeng, Ding Lu) розкрито ієрархічний характер партнерських відносин, систему оцінки та розподілення держав-партнерів Китаю на «вузлові» та «опорні», а також оцінено вплив цього статусу на подальші міждержавні відносини. Роботи російських дослідників Є. Грачікова та О. Мокрецького окреслили місце РФ у китайській системі партнерств та врахували роль та фактор північного сусіда у двосторонніх відносинах України та КНР.

Роботи українських експертів та науковців натомість більш широко окреслили суть та характер українсько-китайських відносин у різноманітних сферах співпраці. Зокрема С. Герасимчук та Ю. Поїта проаналізували стан політичної та економічної співпраці між державами. Л. Ксенз у своїй статті дослідила та визначила реальні перспективи участі України у глобальному китайському проєкті «Один пояс, Один шлях», а М. Жирохов розкрив суть співробітництва України та КНР у військово-технічній галузі.

Джерельну базу дослідження склала договірно-правова база між Україною та КНР. В ході дослідження також використовувалась

інформація з таких новинних порталів та видань, як: ТСН, РБК-Україна, LB.ua, DW, Цензор-НЕТ.

Метою статті є дослідження стану відносин України та Китаю у ключових для двостороннього співробітництва сферах. Для її досягнення необхідно виконати такі завдання:

- проаналізувати та визначити ключові галузі двостороннього співробітництва;
- дослідити ефективність співробітництва та проаналізувати його основні досягнення;
- визначити перспективи подальшого розвитку відносин.

Сучасна зовнішня політика КНР сформувалася під впливом та з врахуванням міжнародної ситуації, що склалася станом на початок 90-х років¹. Одним з найважливіших напрямків оновлення «корінної дипломатичної стратегії» стало створення системи партнерських відносин з різними державами. Особливостями оновленої політики партнерства стали відмова від прямого виклику існуючому міжнародному порядку, від вступу до будь-яких союзів з метою протидії третій державі, активне просування механізму консультацій, пошук спільних або близьких інтересів. Формат партнерства вдало вписався у загальну зовнішньополітичну стратегію КНР, орієнтовану на створення на міжнародній арені таких умов, які б сприяли тривалому мирному розвитку країни. Відмова від старої системи протистояння дозволила КНР вдало використати фактор партнерства і з його допомогою істотно розширити зовнішньополітичний простір Китаю [17, 3].

У 2002 р. на XVI з'їзді Комуністичної партії КНР було затверджено оновлену дипломатичну стратегію, відповідно до якої стратегічні пріоритети у відносинах були розширені до держав середнього рівня, країн, що розвиваються, і міжнародних організацій [18, 205]. Саме в цей час країни-партнери були розділені на три групи в залежності від типу партнерських відносин: глобальні партнерські відносини (лише Російська Федерація), стратегічні партнерські відносини (вісім підтипів, куди увійшла 51 держава і три регіональні об'єднання) і звичайні партнерські відносини (шість підтипів – 15 держав і одне регіональне об'єднання). У цій системі Україна опинилась у другій групі країн стратегічних партнерських відносин, разом з такими державами та організаціями, як ОАЕ, Ангола, Узбекистан,

¹ Фактична ізоляція Китаю на міжнародній арені у зв'язку з придушенням протестів на площі Тяньяньмень, розпад СРСР і перехід до однополярного світу.

Польща, Таджикистан, Туркменістан, Нігерія, Канада, Сербія, Чилі, Катар, Киргизстан, АСЕАН, Африканський Союз [4, 86].

Надалі, у зв'язку із розширенням кількості партнерів на міжнародній арені, система їх розподілу була значно удосконалена. Китай висунув досить суворі додаткові критерії, що стосувалися ставлення іноземних держав до «корінних» інтересів Китаю (серед них відстоювання його територіальної цілісності, що означало визнання принципу єдиного Китаю, однозначна підтримка його позицій щодо Тайваню, Тибету і Сіньцзяну, а в майбутньому – його суверенітету у Східному та Південно-Китайському морях). За допомогою таких критеріїв оцінки КНР вдалося створити особливу градацію країн-партнерів за ступенем їх впливу в своїх макрорегіонах і можливості використання їх потенціалів для розширення дипломатичних ресурсів КНР у проведенні своєї зовнішньої політики. Країни-партнери були розділені на «опорні» країни, необхідні для захисту корінних інтересів Китаю, та «вузлові» – для розширення зовнішньополітичних ресурсів країни [19, 65].

Україна у цьому переліку увійшла до опорних, але невузлових країн. Вона підтримує територіальну цілісність Китаю та не визнає Тайвань окремою державою, не піднімає питань щодо належності території Тибету та Сіньцзяну, однак її міжнародного впливу та власної могутності, на думку китайських аналітиків, не вистачає для того, щоб впливати на рішення всередині свого регіону. Тим не менше Китай цікавить стратегічно важливе геополітичне положення України на Євразійському континенті, а також успадковані від Радянського союзу розвинуті науково-технічні галузі, такі як авіація, космонавтика, ВПК, суднобудування, а також сільське господарство. Для України, своєю чергою, важливий значний політичний та економічний вплив КНР на міжнародній арені, а також перспективність внутрішнього ринку держави для товарів українського експорту.

Співпраця України та Китаю у рамках вище перелічених інтересів призвела до поживлення міжурядового діалогу та активізації торгової співпраці. До 2014 р. політичний діалог характеризувався поступальним поживленням, особливо відзначилися візит прем'єр-міністра України М. Азарова до КНР (адже приїзду українського чиновника такого високого рангу до Китаю на той момент не було уже 14 років) і перший за 10 років візит-відповідь генерального секретаря КНР Ху Цзіньтао [11, 235]. Саме під час візиту останнього була підписана «Спільна декларація про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства». Згідно з декларацією пріори-

татами у двосторонніх відносинах були визначені співпраця у торгово-економічній, інвестиційній, науково-технічній, авіаційній, космічній сферах та у сільському господарстві. Партнерство було також активізовано у гуманітарній та культурній сферах [6].

Після буремних подій 2013 – 2014 рр., Революції гідності, зміни влади в Україні та російської агресії розпочався новий етап в українсько-китайських відносинах. Оскільки політична стабільність відіграє величезну роль для КНР, відносини між державами уповільнились, а перспективи інвестицій сильно послабились. Варто зазначити, що китайська влада дуже важко сприймає будь-які революційні рухи, опираючись на власний досвід, уряд цієї держави вважає їх виявом зовнішнього втручання у внутрішні справи іншої країни, що порушує один з основних принципів міжнародного права. Однак прихильність до цього ж принципу так само змусила Китай відрегулювати на дії РФ щодо анексії Криму та військово присутність на Сході України.

Поступове відновлення відносин розпочалося після обрання в Україні нового уряду та президента та визнання їх законними з боку міжнародного співтовариства. Зв'язки повторно вибудовувались впродовж 2015 р. на зустрічах дипломатів та урядових осіб в рамках самітів та економічних форумів. Лідери двох держав, П. Порошенко та С. Цзіньпін, зустрілися ж лише у 2016 р. в рамках саміту з ядерної безпеки у Вашингтоні [3, 9]. Повне оновлення двосторонніх відносин та їх остаточна активізація відбулась у 2017 р. після зустрічі глав держав у Давосі, засвідчення двома сторонами зацікавленості у подальшому поглибленні економічної співпраці, діалогу на найвищому рівні та підтвердженням КНР своєї прихильності територіальної цілісності України. Цього ж року проходило засідання Міжурядової комісії у Києві, після якої прем'єр-міністр В. Гройсман оголосив 2019 рік роком Китаю в Україні [1].

Економічна співпраця держав повторювала тенденції політичної. Найбільший спад спостерігався у 2014 – 2015 рр., однак наздогнати минулорічні успішні показники вдалося в наступні роки у зв'язку зі збільшенням експорту до КНР української сільськогосподарської продукції. Офіційні дані за 2019 рік вказують, що товарообіг між двома країнами становить більше 11 млрд. дол. США [13], що робить Китай першим за значенням торговим партнером України, однак керівник українського Міністерства розвитку економіки С. Кубів заявив, що об'єм торгівлі не відповідає наявному потенціалу і за 5 років може вирости до 20 млрд. дол. США [12]. У торгових відносинах з КНР присутня значна різниця між імпортом та експор-

том, яка на разі не на користь України. Це пов'язано переважно з тим фактом, що основу українського експорту до Піднебесної складають не готові продукти, а сировина (руди, шлак, зола, а також продукти сільського господарства). Найгірша ситуація за останні роки спостерігається в інвестиційній галузі, враховуючи могутність Китаю у світовій сфері кредитування та інвестицій² його порівняно невелика частка інвестування та кредитування українських підприємств вказує на недовіру китайських інвесторів місцевого бізнес-простору. Наразі Китай не входить навіть у десятку найбільших інвесторів України [4], така позиція пов'язана з несприятливим, на думку китайських колег, інвестиційним режимом. Брак довіри до української судової системи та реформ, які б сприяли більш прозорому веденню бізнесу змушують КНР перевести погляд у бік більш стабільних держав [2].

Незважаючи на наявні проблеми, українська сторона очікує похвалення торгівлі та фінансових впливів в свою економіку, тому направляє свої зусилля на приєднання до глобального транзитного проєкту «Економічний пояс Великого шовкового шляху». У зв'язку з відповідними перспективами розпочалися українсько-китайські консультації щодо передумов створення зони вільної торгівлі між двома державами [14]. Приєднання до проєкту, який може не тільки надати значні кошти до українського бюджету, але і підтвердити важливу геополітичну роль України на європейському континенті, несе значні вигоди для економіки у вигляді фінансових впливів та інвестицій, тому є життєво важливим для нашої держави. Однак, єдиним фактом залучення України до цього проєкту є участь українських урядовців в заходах, присвячених його розбудові. Сумнівним досягненням цей факт стає після новин про те, що у 2019 р. Міжнародний союз залізниць і Асоціація вантажоперевізників FERRMED підписали меморандум про розвиток євразійської логістики з перевезення вантажів між Китаєм і ЄС, згідно з яким карта вантажоперевезень основного міжнародного вантажного залізничного маршруту між КНР і ЄС пройшла уздовж кордону України, а не через територію України. Нашій державі залишили тільки запасну гілку, яка веде до Сербії, Словаччини та Угорщини, основний же потік проходитиме через Білорусь. Зазначається, що основна проблема полягає у відсутності інвестицій «Укрзалізниці» у роз-

² Завдяки роботі чотирьох китайських банків – Промислового і комерційного банку Китаю, Китайському будівельному банку, Сільськогосподарському банку Китаю та Банку Китаю – лідерів за величиною активів у світі на долю яких припадає 25% всього кредитування країн, що розвиваються.

виток транзитних перевезень, в той час як Білорусь купувала нові локомотиви, прискорювала проходження контейнерних поїздів та вкладала гроші у перевалочні комплекси. Колишній заступник міністра інфраструктури України О. Кава зазначив також про існування митної проблеми: «від китайсько-казахського до білорусько-польського кордону через територію Казахстану, Росії і Білорусі вантажі будуть проходити лише з двома митними оглядами – в Бресті і Достіку. Пустити потік через Україну – це, як мінімум, ще одна межа, оскільки вантажі з нашої країни проходять ретельні огляди в Росії»³. Таким чином стає очевидним, що перевезення вантажів Україною можуть обійтися Китаю у його затримці на кордонах та подорожчанням початково дорогих сухопутних перевезень [10]. Допомогти у цьому випадку можуть лише цільові інвестиції, спрямовані на покращення залізничної інфраструктури нашої країни. Таким чином, зважаючи на об'єктивні факти недопрацювання у сфері розвитку швидкості перевезень та транспортної інфраструктури, марно чекати на зміну рішень щодо основного потоку проходження сухопутних перевезень.

Між Україною та КНР активним залишається співробітництво у космічній сфері. У зв'язку з розвитком Китаєм власної космічної програми та реформами у військовій сфері кооперація з Україною здається КНР досить багатообіцяючою. Зокрема у 2016 р. було підписано Довгострокову програму українсько-китайської співпраці в космічній галузі на 2016 – 2020 рр. Документ передбачає спільну реалізацію понад 70 проєктів, більшість із них передбачають створення ракетно-космічної техніки з урахуванням реалізації КНР «Місячної програми і місії з дослідження планет Сонячної системи», а також співробітництво в галузі виготовлення нових матеріалів і дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) [16]. В ході цієї програми надзвичайно велика увага приділяється максимальній реалізації заявлених проєктів. Не можна також оминати той факт, що, за словами

³ Контейнерні вантажоперевезення морем є на сьогодні єдиним способом транспортування товарів в євразійському транзиті. Контейнер забезпечує збереження вантажу, стандартні розміри, знижені витрати, прискорені темпи вантажно-розвантажувальних робіт та уніфіковану транспортну документацію і експедиторські операції. Вартість доставки одного 20-футового контейнера по морському маршруту Шанхай – Роттердам коштує всього \$700, саме тому переважна частина експортного вантажопотоку між європейськими країнами, РФ і Китаєм також йде морем (через Клайпеду, Гданськ і Санкт-Петербург). Перемоти таку ціну дуже важко.

голови ДКАУ⁴ Л. Сабадоша, кількість проектів, які увійшли до Програми, зростає удвічі. Посол Китаю в Україні Ду Вей, своєю чергою, відзначив велике стратегічне значення співпраці у космічній сфері у китайсько-українських відносинах та заявив, що найбільша кількість китайських вчених, що приїждять до України, це представники саме космічної галузі. У 2020 р. має відбутися чергове засідання українсько-китайської Підкомісії з питань співробітництва в космічній сфері. На сьогодні проводиться активна підготовка наступного проекту Програми українсько-китайського співробітництва в галузі космосу на 2021 – 2025 рр. [9] Таким чином, маємо реальні свідчення того, що українсько-китайське партнерство у космічній галузі продовжиться й надалі.

Пріоритетною у двосторонніх відносинах залишається співпраця в оборонній сфері. Військово-технічне співробітництво двох держав було відновлено у 2016 р. засіданням українсько-китайської підкомісії з військово-технічного співробітництва, що відбулась в рамках Комісії зі співробітництва між Урядами України та КНР у Пекіні. Україна розглядає КНР як важливий ринок збуту товарів вітчизняного ВПК. На пріоритетності такої співпраці неодноразово наголошував секретар Ради національної безпеки і оборони України О. Гладковський на зустрічах з делегацією Народно-визвольної армії Китаю на чолі із заступником начальника Головного управління розвитку озброєння та військової техніки КНР генерал-лейтенантом Лю Шеном. На офіційному прийомі Посольства КНР в Україні з нагоди 91-ї річниці заснування Народно-визвольної Армії Китаю також наголошувалося на зацікавленості держав у активізації співпраці у військово-технічній сфері [15]. У період 2012 – 2016 рр. на КНР припадало 28% споживання продуктів воєнної промисловості України і потенціал цього напрямку досі залишається не обмеженим. Однак, варто зазначити, що у цій сфері залишається низка неоднозначних факторів, наприклад за придбанням Китаєм української техніки часто стоїть отримання цінних технологій для подальшого їх клонування та удосконалення. Прикладом може слугувати історія з купівлею українського авіаносця «Варяг», який мав використовуватися лише в цивільних цілях, однак одразу був зарахований до складу озброєння військово-морського флоту [8]. І хоча вже перейменованний «Ляонін» брав участь лише у навчаннях китайської армії, саме його конструкція послугувала основою першого самостійно збудованого Китаєм авіаносця «Шаньдун», який був прийнятий

⁴ Державне космічне агентство України.

на озброєння у 2019 р. [7] В результаті таких дій Китай отримує від України задарма цінні технології з виробництва важкого озброєння, суден та літаків. Такі дії шкодять українській воєнній промисловості у перспективі, однак співробітництво не зупиняється, оскільки, з огляду на майже повну заборону постачання летальної зброї до України від міжнародного співтовариства, в Україні зростає інтерес до придбання китайської зброї та комплектуючих.

Підсумувавши все вищесказане, можна зробити висновок, що у китайському баченні Україна займає важливе місце як партнер на східноєвропейському напрямку. Зацікавленість у вигідному положенні України, науково-технічних розробках, пов'язаних з ракетобудуванням, освоєнням космосу, воєнною технікою, а також сільським господарством забезпечує постійний двосторонній діалог та активну співпрацю у сферах, що викликають взаємний інтерес. Для України співпраця з КНР виглядає дуже багатообіцяючою, перспектива інвестицій, участі у масштабних проєктах, а також нарощення двосторонньої торгівлі грають неабияку роль у покращенні відносин. Однак, актуальною залишається проблема не до кінця реалізованого потенціалу відносин, спричинена періодом політичної нестабільності та невизначеності зовнішньополітичного шляху України. Не дивлячись на покращення відносин та поступальне нарощування зв'язків у політичній, економічній та оборонній сферах, залишається очевидним – для залучення інвестицій та поглиблення відносин необхідна стабільна політична ситуація, викорінення корупції та побудова сприятливого бізнес клімату для підприємців, як українських, так і з закордону. Не зважаючи на статус «невузлової» країни, за умов виконання перерахованих умов, в українсько-китайських відносин може настати черговий період розквіту.

Перспективи подальших наукових досліджень вбачаються у ретельному аналізі подальшого співробітництва України та Китаю у політичній, торгово-економічній та оборонній сферах.

Джерела та література

1. 2019 рік буде оголошено роком Китаю в Україні, – Гройсман. *Цензор.НЕТ*, 2017. URL: https://censor.net.ua/ua/news/3037574/2019_rik_bude_ogolosheno_rokom_kytauu_v_ukrayini_groyisman (дата звернення: 17.02.2020).
2. Більше ніж ЄС і Росія: Китай став головним бізнес-партнером України. *Новое время – Бізнес*, 2019. URL: <https://nv.ua/ukr/biz/economics/biznes-z-kitayem-kr-stala-naybilshim-dilovim-partnerom-ukrajini-novini-ukrajini-50048616.html> (дата звернення: 17.02.2020).

3. Герасимчук С. Пойта Ю. Україна-Китай після 2014: нова сторінка у відносинах. *Friedrich Ebert Stiftung*, Київ, с. 4-11. URL: <http://prismua.org/wp-content/uploads.pdf> (дата звернення: 19.02.2020).

4. Грачиков Е. Стратегия партнерских отношений КНР: практика и её концептуализация. *Мировая экономика и международные отношения*, 2019, том 63, № 3. С. 83-93.

5. Держстат опублікував рейтинг найбільших інвесторів в Україну. *Економічна правда*, 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/11/29/654294/> (дата звернення: 19.02.2020).

6. Договірно-правова база між Україною та Китаєм. Посольство України в Китайській Народній Республіці та в Монголії (за сумісництвом). URL: <http://china.mfa.gov.ua/ua/ukraine-cn/legal-acts> (дата звернення: 15.01.2020).

7. Думанська М. У Китаї взяли на озброєння перший збудований в країні авіаносець. *DW*, 2019. URL: <https://www.dw.com/uk/> (дата звернення: 11.02.2020).

8. Жирохов М. Піднебесні вигоди: чого очікувати від співробітництва України та КНР у військово-технічній галузі. *Mind*, 2019. URL: <https://mind.ua/openmind/20202444-pidnebesni-vigodi-chogo-ochikuvati-vid-spivrobitnictva-ukrayini-ta-knr-u-vijskovo-tehnichnij-galuzi> (дата звернення: 10.02.2020).

9. КБ «Південне» відвідала делегація з Китаю. *LB.ua*, 2019. URL: https://ukr.lb.ua/economics/2019/12/04/443894_kb_pivdenne_vidvidala_delegatsiya_z.html (дата звернення: 15.02.2020).

10. Ксенз Л. Тупик на \$50 мільярдів. Почему Шелковый путь из Европы в Китай обошел Украину. *Страна. UA*, 2019. URL: <https://strana.ua/articles/analysis/181230-ukraina-mozhet-poterjat-hihantskie-sredstva-ot-tranzitnykh-perevozok-mezhdu-kitaem-i-evropoj.html> (дата звернення: 18.02.2020).

11. Мокрецкий А. Китайско-украинские отношения в свете концепции «Стратегического равновесия» Украины. *Международные отношения КНР*, 2013, С. 232-250.

12. Україна запропонувала Китаю поступово впроваджувати вільну торгівлю. *TCH*, 2018. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayina-zaproponovala-kitayu-postupovo-vprovadzhuвати-vilnu-torgivlyu-1246101.html> (дата звернення: 17.02.2020).

13. Товарообіг України та КНР за 11 місяців 2019 року зріс на 32,5%. *Mind*, 2020. URL: <https://mind.ua/news/20207275-tovaroobig-ukrayini-ta-knr-za-11-misyaciv-2019-roku-zris-na-325> (дата звернення: 15.02.2020).

14. Україна запропонувала Китаю розпочати спільні консультації щодо передумов створення зони вільної торгівлі Україна-Китай. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарст-*

ва України, 2018. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=f5db53e3-b8c5-4d1d-8ac8-51bf4b45f7e3&title=UkrainaZaproponuvalaKitaiuRozprochatiSpilniKonsultatsiiSchodoPeredumovStvorenniaZoniVilnoiTorgivliUkrainakitai> (дата звернення: 17.02.2020).

15. Україна і Китай обговорили можливість створення спільних обoronних підприємств. *РБК-Україна*, 2017. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kmu-podderzhal-initsiativu-harkovskoy-oga-1502287907.html> (дата звернення: 09.02.2020).

16. Україна та Китай відновили двосторонню програму співпраці в космічній галузі. – Держкосмос. *Цензор.НЕТ*, 2017. URL: https://censor.net.ua/ua/news/464225/ukrayina_ta_kytayi_vidnovyly_dvostoronnyu_programu_spivpratsi_v_kosmichniyi_galuzi_derjkosmos (дата звернення: 15.02.2020).

17. Pang Xun, Liu Lida, Ma Stephanie. China's Networking Strategy for Seeking Great Power Status. *The Chinese Journal of International Politics*, 2017, Vol. 10, No. 1, P. 1-29.

18. 中国国际战略导论/门洪华著。-北京: 清华大学出版社 [Men Honghua. Introduction to Chinese International Strategy. Shanghai, People's Publishing House, 2010 (In Chin.)] P. 205-206.

19. 孙学峰, 丁鲁: “伙伴国类型与中国伙伴关系升级”载 *世界经济与政治* 2017年第2期第54-76页 [Sun Xuefeng, Ding Lu. Explaining the Upgrading of China's Partnership: Pivot Partners, Broker Partners and Beyond. *World Economics and Politics*, 2017, No. 2, P. 54-76 (In Chin.)] С. 63-67.